4

e/kk lDre

एतत् बहु पवित्रं तथा शक्तिशालीसुक्तम् अस्ति ।अस्य सूक्तस्य विश्वासेन समर्पणेन तथा एकांतचित्ततया प्रतिदिनोच्चारणेन वयं सम्यक् स्मरणशक्तिं प्रसिद्धिं सम्यग्विचारान्, साहसं विवेकं, आन्तरिकदीप्तिं, उत्तमरचनात्मकोर्जां, तथा सम्यक् स्वास्थ्यस्य प्राप्तिं कुर्मः ।तथा सम्पूर्णजीवनस्य कस्यामपि अवस्थायाम् अस्माकं मनः शरीरः युवा भवतः। अन्यश्रौतैः अथवा माध्यमैः ज्ञानप्राप्तिरनन्तरं अस्माकं अवबोधं तथा तस्य धारणक्षमतां मेधां कथ्यते ।वस्तुनः केवलं अवगमनम् एव पर्याप्तं न भवति ।अपितु तेषां धारणमपि आवश्यकं वर्तते ।द्वीतीयः पक्षः अवबोधेन विना वयं कमपि वस्तु न तु स्मरतुं शक्यते तथा नैव धारणां कर्तुं शक्यते ।मेधा शक्तिः सा शक्तिः वर्तते या अस्माकं स्मरणशक्तौ धारणस्य योग्यतां प्रददाति ।

अनेनऋषिमुनिनाम् एतत् मन्तव्यम् अस्ति यत् मेधासूक्तस्य एतेषां मन्त्राणाम् उच्चारणंम् अस्माकं मेधाशक्तिं वर्धते आगच्छन्तु एतेषां उच्चारणं कुर्मः ।

mÌ';kfu

एतत् पाठं पठनान्तरं भवन्तः सक्षमाः भविष्यन्ति :

- मेधासुक्तस्य उच्चारणे ;
- जीवने मेधायाः महत्वम् अवज्ञापने ।

4.1 e/kk lDre

तैत्तिरीयारण्यकम् - ४ प्रपाठकः १० - अनुवाकः ४१-४४

ॐ यश्छन्दसामृषभो विश्वरूपः। छन्दोभ्योऽध्यमृतात्संबभूव। स मेन्द्रो मेधया स्पृणोतु। अमृतस्य देवधारणो भूयासम्। शरीरं मे विचर्षणम्। जिह्वा मे मधुमत्तमा। कर्णाभ्यां भूरिविश्रुवम्। ब्रह्मणः कोशोऽसि मेधया पिहितः। श्रुतं मे गोपाय।

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

HkkokFk% & वैदिकछन्दरूपी वृषभस्य एतत् विश्वः दृश्यरूपः अस्ति । वेदेषु यत् अमृत् तत्त्वं वर्तते तस्मात् सः उद्भूतः । मम पुष्ट्यर्थं इन्द्रः मम मेधां संवर्धेत । हे देव ! अहं अमरातायाः पात्रं भवेयम् । प्रत्येक—कार्याय मम शरीरः स्फूर्तिवान् भवेत् मम जिह्वा मधुरा भवेत् ।

अहं स्वकर्मभिः बहुविद्यायाः श्रवणं कुर्याम् । हे इन्द्र! भवान् ब्रह्मणः कोशः वर्तते, भवान् एव तद् आवरणम् अस्ति यद् बुद्धिमाध्यमेन ब्रह्मणरुपरि गतम् ।

ॐ मेधादेवी जुषमाणा न आगाद्विश्वाची भद्रा सुमनस्यमाना ।

त्वया जुष्टा नुदमाना दुरुक्तान् बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥

HkkokFkZ & मेधायाः देवी मा सरस्वती या करुणां तथा वैभवं प्रददाति सा अस्माभिः प्रसन्ना भवेत् । अस्माकं पार्श्वे आगच्छेत् । हे मात सरस्वति ! पूर्वे वयं व्यर्थवार्ताः अकुर्म ,परन्तु भवत्याः आगमनेन अनन्तरम् अस्माकं पार्श्वे स्वबालकैः तथा स्वशिष्यैः सह सत्यभाषणस्य क्षमता आगता ।

त्वया जुष्ट ऋषिर्भवति देवि त्वया ब्रह्माऽऽगतश्रीरुत त्वया ।

त्वया जुष्टश्चित्रं विन्दते वसु सानो जुषस्व द्रविणो न मेधे ॥

HkkokFkZ & हे मेधे ! तवकृपापात्रः व्यक्तिः तथा ऋषिः ब्रह्मदृष्टाभवति । ब्रह्मज्ञानी अपि भवति । श्रीयुक्तः तथा सम्पदावानपि भवति । अतः हे मेधे त्वं सर्वदा प्रसन्ना भूयात् तथा अस्मान् धनधान्यैः परिपूर्णं कुर्यात् ।।

मेधां म इन्द्रो ददातु मेधां देवी सरस्वती ।

मेधां मे अश्विनावुभावाधत्तां पुष्करस्रजा ॥

HkkokFk% & इन्द्रः अस्मभ्यम् मेधां यच्छेत् । देवी सरस्वती अस्मभ्यम् मेधां यच्छेत् । कमलपुण्यमालायुक्तौ अश्विनीकुमारौ अस्मभ्यं मेधां यच्छेत् ।

अप्सरासु च या मेधा गन्धर्वेषु च यन्मनः ।

दैवीं मेधा सरस्वती सा मां मेधा सुरभिर्जुषताᳶस्वाहा ॥

HkkokFk% & अपसरस्सु या मेधा भवति ,या मेधा गन्धर्वाणां चित्तं प्रकाशयति, सुगंधवत् प्रसार्यमाणा भगवत्याः सरस्वत्याः सा मेधा ममोपरि प्रसन्ना भव ।

आमां मेधा सुरभिर्विश्वरूपा हिरण्यवर्णा जगती जगम्या ।

ऊर्जस्वती पयसा पिन्वमाना सा मां मेधा सुप्रतीका जुषन्ताम् ॥

HkkokFk% & अनेकरुपेषु प्रकटिता या सुरभी रूपिणी, स्वर्णवत् तेजयुक्ता, जगद् व्यापिनी, उर्जायुक्ता तथा सुन्दरचिन्हैः सुसज्जिता देवी मेधा ज्ञानरूपीं पयः पाययन् ममोपरि प्रसन्ना भवेत् ।

e/kk lDre

मयि॑ मे॒धां मयि॑ प्र॒जां मय्य॒ग्निस्तेजो॑ दधातु॒
मयि॑ मे॒धां मयि॑ प्र॒जां मयीन्द्र॑ इन्द्रि॒यं द॑धातु॒
मयि॑ मे॒धां मयि॑ प्र॒जां मयि॒ सूर्यो॒ भ्राजो॑ दधातु॒।
ॐ शान्ति॒ः शान्ति॒ः शान्ति॑ः ॥

HkkokFk% & अग्निदेव अस्माकं कृते मेधां यच्छेत्, वेदपाठस्य शक्तिं यच्छेत्, इन्द्रः अस्मान् मेधां यच्छेत् । सूर्यः अस्मान् मेधां यच्छेत्, तथा अस्मभ्यं शत्रुणां हृदये भयोत्पन्नकारिणी शक्तिं यच्छेत् ।

शान्तिः भूयात् ,शान्तिः भूयात् ,शान्तिः भूयात्

fØ;kDyki%

- प्रतिदिनं मेधासुक्तस्य उच्चारणं कुर्वन्तु ।

ikBxrk% ç'uk% 4-1

(1) रिक्तस्थानानि पूरयेत् –

1. समेन्द्रो .... स्पृणोतु ।
2. .... मे विचर्षणम् ।
3. ब्रह्मणः .... मेधया पिहितः।
4. ओम् मेधादेवी .... न आगाद्विश्वाची भद्रा सुमनस्यमाना।
5. अप्सरासु च या मेधा .... च यन्मनः ।

HkoUr% fd; f'kf{kroUr%

- मेधासुक्तस्य मंत्राणाम् उच्चारणम् ।
- मेधासुक्तस्य अर्थम् ।

ikBkUrk% ç'uk%

1. स्वशब्देषु मेधासुक्तस्य भावार्थं लिखत ।

mÙkjekyk

4.1

(1)

1. मेधया
2. शरीरम्
3. कोशोऽसि
4. जुषमाणा
5. गन्धर्वेषु